
La trajectòria periodística de Jaume Miravittles a l'exili (1939-1963): París, Mèxic, Nova York

Per ANNA TEIXIDOR COLOMER

Aquest text és el resultat d'una primera investigació realitzada a partir de l'arxiu personal de Jaume Miravittles l'any 2006 tot coincidint amb el centenari del seu naixement. Una síntesi d'aquest treball va sortir publicada en el volum *La Revolució del bon gust. Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda (1936-39)*. Igualment, es van elaborar una desena d'articles de caràcter divulgatiu que van aparèixer al setmanari *Empordà* de Figueres entre el 17 d'octubre de 2006 i el 13 de febrer de 2007. En ambdós casos, l'objectiu era esbossar la trajectòria biogràfica i periodística de Jaume Miravittles durant els gairebé vint-i-cinc anys que va romandre a l'exili.

Aquells treballs han estat revisats i ampliat amb informació que en aquell moment es va ometre per manca d'espai, s'hi han inclòs notes a peu de pàgina per millorar-ne els continguts i el conjunt s'ha completat amb noves referències bibliogràfiques publicades recentment.

DE LA RAMBLA DE FIGUERES AL MÓN

En els darrers dies de gener de 1939, una pintura mural a la Rambla de Figueres indicava dues direccions. Una apuntava al sud de la ciutat –cap al front–, amb unes lletres de gran format on es llegia “el deure”; l'altra assenyalava cap al nord en direcció a la frontera tot dient “el deshonor”.⁽¹⁾ L'havia pintada Carles Fontseré amb l'ajut de Jaume Miravittles que havia reorganitzat per pocs dies el Comissariat de Propaganda a la ciutat. Tot i la força dels ideals, la gran majoria –ells també– van escollir la segona de les opcions.

La data fou el 5 de febrer de 1939. En aquell moment, Miravittles⁽²⁾ no només estava travessant la frontera que separava Catalunya de França, sinó

1. Segons entrevista inèdita enregistrada per l'autora a Carles Fontseré (5/9/2006). Vegeu també: “Carles Fontseré, l'èpica i la memòria” de Gerard Bagué dins PASCUET, Rafael i PUJOL, Enric (coord.); *La revolució del bon gust*, Viena edicions, Barcelona, 2006, pàg. 50.

2. Va creuar la frontera al costat del president Companys, del lehendakari Aguirre i d'altres dirigents republicans.

que iniciava un llarg periple de gairebé un quart de segle a l'exili en què prendria el periodisme com un dels referents professionals –no l'únic, ja que habitualment va haver de compaginar-ho amb altres ocupacions– per sobreviure econòmicament i, alhora, expressar públicament la seva concepció del món i del transcurs dels esdeveniments. A partir d'aquell moment, Miravittles creà una obra periodística progressivament més densa i variada que, en conjunt, presenta una continuïtat i una regularitat excepcionals que difícilment trobem en altres autors catalans contemporanis. En primer lloc, per la seva condició de poliglòt que el portà a publicar en cinc llengües diferents: francès, espanyol, català, anglès i portuguès. I, en segon lloc, i això és el més significatiu, per la magnitud d'aquesta producció (probablement uns 10.000 articles) fruit de les seves col·laboracions diàries en diverses capçaleres americanes.

Entre els anys 1939 i 1963, doncs, Miravittles col·laborà en mig centenar de publicacions distribuïdes en més d'una dotzena de països d'arreu del món i que es nodria de la seva dilatada experiència política i el seu ampli bagatge cultural. A vegades, escrivia fent explícita la seva condició d'excomissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya en els anys de la Guerra Civil espanyola; en d'altres, signava simplement com a Jaume Miravittles. Fins i tot, amb certa freqüència, va recórrer a l'ús de pseudònims, com per exemple, Martín W. De Soto, Juan de la Calle, James Milton o Jaime Mira, entre d'altres.⁽³⁾

La seva obra periodística durant aquesta etapa la podem dividir en dos grups: per una banda, els articles apareguts en diaris i revistes de tirada nacional –el grup més nombrós– a França i en diversos països del nou continent, especialment, Mèxic, Estats Units, Brasil i Veneçuela; per altra banda, els articles publicats a la premsa catalana que s'editava des de l'exili a França, Mèxic, Xile o Veneçuela.

LES HOT NEWS SOTA LES LLUMS DE BROADWAY

La major part de l'activitat periodística de Miravittles a l'exili se centra en treballs apareguts en periòdics estrangers. El mateix 10 de febrer de 1939, pocs dies després de creuar la frontera francesa i essent encara Comissari de Propaganda de la Generalitat, publicà un emotiu article en francès a *Le*

3. Per exemple, signava amb Víctor Roldán alguns articles del magazine setmanal *Hablemos* i les cròniques que llegia des de *The Voice of America*. El de Martín W. De Soto l'utilitzava en els articles de temàtica política i econòmica que publicava a *El Diario de Nueva York*, *El Sol* (Equador), *La Crónica* (Perú), *La Nación* (Bolívia), entre molts d'altres. Juan de la Calle el reservava per articles d'àmbit social en seccions titulades “La vida en los Estados Unidos” o “Nueva York, mi pueblo”. James Milton, en canvi, també el trobem en qüestions estretament vinculades amb la política internacional. El nom de les seccions són ben indicatives “El mundo desde Nueva York”, “El mundo desde los Estados Unidos”. Així mateix, Jaime Mira –apòcope del seu cognom– és el que utilitzava com a director del dominical *Hablemos*.

Socialiste des Pyrénées-Orientales,⁽⁴⁾ òrgan oficial de la federació socialista a Perpinyà, en què exhortava els rossellonesos a solidaritzar-se amb els refugiats catalans. Aquesta carta responia a la tasca que se li encomanà en aquells dies d'èxode. Jaume Miravittles, com a representant dels catalans, i Marcel·lí Domingo, dels espanyols, eren els encarregats de confeccionar llistes amb els noms de dirigents o intel·lectuals que no havien d'anar als camps de concentració si eren arrestats per la policia o que n'havien de sortir en el cas que hi fossin.⁽⁵⁾ Pocs dies després, començà les col·laboracions a *La Flèche* tal com recorda Bladé a les seves memòries “*a mitja tarda, ha entrat al cafè –tot somrient i tot en blau marí– Jaume Miravittles. Arhora un exemplar de La Flèche, setmanari socialista en el qual col·labora*”.⁽⁶⁾ En total, hi va escriure una setzena d'articles entre l'abril i l'agost de 1939. Alguns recorden de manera testimonial els darrers dies del conflicte bèl·lic tot apuntant com Catalunya i Espanya s'havien de posicionar davant del fracàs militar. Així mateix, reflexionava sobre la situació que travessaven Euskadi, Itàlia, Portugal i Alemanya, entre d'altres. D'aquest període també en són les col·laboracions a les publicacions franceses *Marianne* (París) i *La Dépêche* (Tolosa de Llenguadoc).⁽⁷⁾

Pocs mesos després, l'autor embarcava en un vaixell que el portaria a un considerable recorregut transoceànic: Marsella – Argèlia – La Martinica – Cuba – República Dominicana – Mèxic.⁽⁸⁾ Arribava al seu destí el 2 de

4. Vegeu DÍAZ, Daniel (1993): *Entre filferrades. Un aspecte de l'emigració republicana dels Països Catalans (1939-1945). Els orígens*. La Magrana, Barcelona, pàg. 45. “Davant l'allau de civils i militars que es precipitaven sobre les terres de la Catalunya Nord, a principis de febrer el comissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya feu arribar a la premsa nord-catalana una emocionada carta oberta als rossellonesos en la qual els explicava l'origen i el significat d'aquell tràgic èxode, alhora que els demanava comprensió. Curiosament, Miravittles assenyalava que entre els 48.000 refugiats que ja havien arribat, només 4.600 eren catalans (el 10% del total); constitueixen els quadres polítics i intel·lectuals d'un país de tres milions d'habitants. La resta de l'emigració era gent humil de Màlaga, Astúries, etc. que fugint dels horrors de la guerra havia trobat refugi momentani a Catalunya. Aquesta sorprenent quantificació de la població segons la procedència territorial, no creiem que sigui deguda a una mala informació de l'autor, sinó que devia obeir a la voluntat de presentar una Espanya primitiva i una Catalunya culta i avançada per als ciutadans de la qual reclamava un tracte diferenciat. Miravittles recordà també que el mariscal Josep Joffre, fill del Rosselló, en acabar la Primera Guerra Mundial havia manifestat que a França no oblidaria mai els 12.000 catalans del sud que havien mort defensant la seva bandera. El missatge del comissari de propaganda de la Generalitat de Catalunya no passà inadvertit al perpinyanès Andreu Marty –diputat comunista i comissari de les Brigades Internacionals–, que en una conferència pronunciada a la Llotja de la capital del Rosselló el desautoritzà completament”. A “*Le Socialiste des Pyrénées-Orientales*”, *organe officiel de la fédération socialistes (SFIO)*, 10/2/1939; *L'Independant*, 8/2/1939, pàg. 2; *L'Independant*, 13/2/1939, pàg. 2.

5. VILLARROYA, Joan (2002): *Desterrats. L'exili català de 1939*. Base, Barcelona, pàg. 46-47.

6. BLADÉ, Artur (1976): *L'Exiliada (dietari de l'exili, 1939-1940)*, Pòrtic, Barcelona, pàg. 110.

7. En aquesta primera aproximació, no podem apuntar una relació d'articles d'aquestes dues publicacions. No n'hem vist cap atesa la seva ubicació. Per contra, hem d'agrair a l'historiador Ramon Batalla que ens hagi facilitat els articles apareguts a *La Flèche*, els quals ens aporten algunes dades sobre aquesta etapa periodística de Miravittles a França.

8. A propòsit del viatge, Miravittles explica que va poder fugir gràcies a Varian Fry, un nord-americà resident a Marsella que tenia com a missió especial ajudar els refugiats que estaven en perill d'extradició. Va marxar acompanyat de l'amic doctor Tarrida. Vegeu: MIRAVITLLES, Jaume (1981): *Més gent que he conegut*, Destino, Barcelona, pàg. 66-67.

novembre de 1941 i s'hi quedaria com a refugiat polític fins al maig de 1945. L'any de la seva arribada, el president de Mèxic era Manuel Ávila Camacho. Feia tan sols un any que havia pres el relleu a Lázaro Cárdenas que havia governat amb ànim de canviar les coses sota el lema "Méjico para los mejicanos". Aquest vell revolucionari que creia fermament en els ideals de la República va convertir Mèxic –al costat de França– en un dels països que va donar asil polític a més republicans catalans i espanyols.

Aquesta estada, doncs, li va permetre conèixer el país centreamericà, cosa que va compaginar amb una activitat laboral⁽⁹⁾ ben diversa: s'associà a una agència de publicitat comercial mexicana –després en fundà una de pròpia, però va durar poc–; més tard, va aconseguir treballar a l'ambaixada francesa, on es va dedicar a promoure la política francesa del món lliure (no ocupat pels nazis). Feia un programa a Radio Mil, emissora de capital francès amb seu a la Ciutat de Mèxic que difonia "propaganda" sobre el món lliure. En aquests anys també exercí com a periodista, sobretot, al diari *Excelsior* –on continuà durant anys les seves col·laboracions– i com a redactor en cap a *France Libre*. Una ressenya a *El Poble Català* indica que durant aquests anys a Mèxic "la premsa, la ràdio i les tribunes públiques del país li serviren també sovint d'instrument per a propagar els valors nacionals de Catalunya i obtenir reconeixements i assistències de gran valor".⁽¹⁰⁾ Durant la seva estada, precisament, i fruit del seu interès per difondre aquestes idees, va cooperar en les tasques de la comunitat catalana i del Consell Nacional com també del Secretariat d'Esquerres.⁽¹¹⁾

Més tard, entre els anys 1945 i 1947, ja des de Nova York, dirigí l'agència de notícies belga INBEL. Aquesta agència disposava d'una revista de periodicitat setmanal que es distribuïa als mitjans nord-americans. En total, se n'imprimien sis-cents exemplars que s'enviaven també a diaris de l'Amèrica Llatina.

Aquesta feina, però, s'acabaria aviat. Uns mesos més tard, aprofitant la desfeta dels feixismes, el Govern Republicà espanyol a l'exili es va reorganitzar sota l'esperança d'enderrocar la dictadura franquista. Tot i que els nuclis importants se situaven a París i Mèxic no es podia obviar que l'hegemonia d'Estats Units feia d'aquest país un punt estratègic de la política de primera línia. D'aquí la creació d'una oficina del Govern Republicà en la qual Miravittles en seria el responsable davant del govern d'Estats Units.⁽¹²⁾

Des d'aquesta oficina, l'excomissari dirigia una revista setmanal escrita en anglès –amb alguns articles, ocasionalment, en espanyol–, *Spanish*

9. Vegeu: HERNÁNDEZ, Prócoro (2000): *Veus de l'exili a Mèxic. Una catalanitat a prova*, Pòrtic, Barcelona, pàg. 72.

10. "Comiat a Jaume Miravittles", *El Poble Català*, juny 1945, núm. 29, pàg. 2.

11. En aquest període va conèixer algunes amistats, com ara, el cineasta català Jaume Salvador, Jules Romans, entre d'altres. Vegeu: PLANELLAS-WITZSCH, Mark (2008): *El somriure de Catalunya. Un retrat biogràfic de Jaume Miravittles*, Duxelm, Barcelona, pàg. 157.

12. Carles Fontseré explica a les seves memòries la trobada amb Miravittles a la seva oficina de New York. Recorda que el despatx del figuerenc es trobava a la 1475 de Broadway, Room 612, en l'emblemàtic Times Building. FONTSERÉ, Carles (2004): *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*. Proa, Barcelona, pàg. 187-188.

Information,⁽¹³⁾ a través de la qual denunciava la dictadura del general Franco. Aquests textos incloïen documents de diverses personalitats de l'exili i recollien reportatges exhaustius en què abordaven des del fet diferencial de la nació basca fins al recordatori de l'afusellament de Lluís Companys. Miravittles els feia arribar a Washington i els distribuïa entre els polítics (diputats i senadors) i també a les universitats. Aquesta tasca va durar, almenys, fins a finals de la dècada dels quaranta, moment en què les tensions entre els exiliats, el pessimisme de les institucions republicanes i les dificultats econòmiques afloraren amb una major intensitat.

En aquest període també ajudà Salvador Dalí en un projecte periodístic, *Dali News*.⁽¹⁴⁾ Es tractava d'un periòdic popular que al·ludia dos coneguts diaris novaiorquesos (*Daily News* i *Daily Mirror*) i que va editar el mateix pintor com a autopromoció de la seva obra i persona. Va aparèixer amb relació a una exposició de quadres de la Galeria Bignou de Nova York i en van sortir només dos números l'any 1945 i 1947, respectivament, amb quatre pàgines cadascun. Miravittles el va ajudar en aquest projecte periodístic, encara que desconeixem fins on arribà la seva implicació. La correspondència d'aquests anys entre els dos personatges, actualment propietat d'un col·leccionista privat, serà en el futur una eina bàsica per arribar a determinar-ho.⁽¹⁵⁾

Des d'aleshores, va començar una intensa activitat com a columnista expert en relacions internacionals. El volum del seu treball fa difícil indicar el nombre, la regularitat i els períodes en què va col·laborar en les diverses publicacions d'entre les quals destaquen les següents: *Los Andes*, *Tribuna* (Argentina); *La Nación*, *Última hora* (Bolívia); *O'Globo*, *El diario de Sao Paulo*, *O'Tempo*, *Diario da Noite* (Brasil); *La Patria*, *El Tiempo*, *Vanguardia Liberal* (Colòmbia); *La Nación*, *Últimas Noticias* (Costa Rica); *El Mundo* (Cuba); *La prensa gráfica*, *El Diario de Hoy* (El Salvador); *El Comercio* (Equador); *Hablemos* (dominical en llengua castellana elaborat a Nova York que es distribuïa encartat en diaris d'alguns països d'Amèrica del Sud i que dirigí el mateix Miravittles); *El diario de Nueva York*, *La Prensa*, *The New Leader*, *Controversy Magazine*, *Panorama Económico* (Estats Units); *Construcción*, *Excelsior*, *Esfera*, *El Redondel*, *Novedades*, *Acá* (Mèxic); *La Tribuna* (Paraguai); *La Prensa*, *La Crónica*, *Los Andes* (Perú); *El Día* (Puerto Rico); *La Esfera*, *Panorama*, *La Nación*, *Venezuela gráfica*, *Élite*, *Bohemia libre* (Veneçuela).

D'aquestes col·laboracions en remarcarem les més rellevants tant per la seva significació política com, sobretot, per la vinculació que mantindrien

13. "De Nova York venien les informacions que ens enviava Jaume Miravittles. En particular, eren interessants i ben capçades les referents a les Nacions Unides, recollides en uns informes precisos i detallats". Vegeu: PI-SUNYER, Carles (1978): *Memòria de l'exili. El Consell Nacional de Catalunya 1940-1945*, Curial, Barcelona, pàg. 167.

14. Vegeu AGUER, Montse i LAHUERTA, Juan José (2008): *Salvador Dalí y las revistas*, Das Ediciones, Figueres.

15. Miravittles recorda que en les seves converses amb Dalí apareixia sovint la Rambla de Figueres. Se solien reunir a l'hora de l'aperitiu al bar de l'hotel on s'hostejava l'artista ubicat a la Cinquena Avinguda de Nova York. Vegeu: MIRAVITLLES, Jaume (1982): *Op. cit.*, pàg. 239. Es poden llegir algunes anècdotes de la relació dels dos figuerencs a PLANELLAS-WITZSCH, Mark (2008): *Op. cit.*, pàg. 162-163.

amb l'autor i les dades que en podem aportar. En primer lloc, creiem que investigacions futures determinaran la importància de les publicacions mexicanes en el gruix de les col·laboracions que l'autor va fer a la premsa estrangera. Són, especialment rellevants, els articles escrits a *Excelsior* i *Novedades*. Del primer, el sindicalista Miquel Ferrer en diu que era més aviat un periòdic reaccionari però que, tanmateix, admetia tots els anuncis i articles que hi enviaven els catalans. L'historiador Josep Soler també s'hi refereix i considera que aquestes publicacions estigueren estretament vinculades amb els exiliats, d'aquí que Miravittles ho tingués relativament fàcil per escriure-hi.⁽¹⁶⁾ A part, tenim constància dels articles de política estratègica recollits a *Construcción*, una revista editada a Mèxic D.F. que tenia, almenys, 60 pàgines. L'autor tractava les grans infraestructures de l'època amb tot tipus de recursos gràfics: els canals de Suez i Panamà, la carretera Panamericana i la que comunicava Canadà amb Alaska, les monumentals construccions de la Xina, entre moltes d'altres.

En segon lloc, ocupen un espai preeminent les col·laboracions a la premsa novaiorquesa en llengua espanyola. Hem de tenir en compte que a la dècada dels cinquanta, Nova York era –com Miravittles ho anomenava– el “melting pot” del món. En aquesta ciutat, hi havia un gran nombre de minories nacionals per les quals s'editaven periòdics en 18 idiomes diferents. Fruit de la immigració de Puerto Rico, l'espanyol es va convertir durant aquells anys en el segon idioma més parlat de la ciutat. Només *El Diario de Nueva York* tenia un tiratge de 70.000 exemplars diaris i *La Prensa* s'acostava als gairebé 20.000.⁽¹⁷⁾

Segons l'autor, aquest diari havia nascut de l'adquisició per part del propietari del vell òrgan de la colònia espanyola de la ciutat. Fundat a principis de segle XX pel català Camprubí, presentava tres edicions diferents: una dedicada exclusivament a Nova York, una altra a la resta del país i, finalment, una d'especial per a Puerto Rico. Tant pel seu tiratge com per la factura tècnica, se'l considerava el diari en espanyol més llegit de la ciutat i també un dels més influents entre els castellanoparlants.⁽¹⁸⁾ Caldria un buidatge exhaustiu per conèixer l'abast de les col·laboracions de Miravittles en aquesta premsa, si bé les nombroses referències i les desenes d'articles conservats al seu arxiu permeten intuir una intensa col·laboració.

Una de les revistes de la que disposem de més informació és *Hablemos*, que anava acompanyada del subtítol “The sunday magazine of latin american newspapers”, o també, “Revista dominical de los diarios de América para usted y su familia”. La capçalera anava seguida del següent lema: “auspiciada por el periodismo hispanoamericano para difundir la cultura y el progreso modernos”.

16. Vegeu: HERNÁNDEZ, Prócoro; *Op. cit.*, pàg. 78-79.

17. Miravittles, que va ser un columnista habitual d'aquests dos periòdics, explica en un article –que no va acompanyat de títol i tampoc està datat– algunes característiques de *La Prensa* (orígens, públic al qual es dirigia, entre d'altres). Arxiu JMN.

18. Des del punt de vista publicitari, l'agència Simons publicava un perfil estadístic molt significatiu: el 63% dels lectors del diari no llegien cap altre periòdic i únicament s'informaven a través d'aquest mitjà. A més, l'edat mitjana dels lectors era de 24 anys. Arxiu JMN.

L'any 1956, Miravittles va començar a dirigir aquest magazine dominical editat a Nova York i imprès a Louisville (Kentucky), encartat en un centenar de diaris, que arribaven a les colònies de castellanoparlants (Miami, Iuta, Califòrnia) i els països del centre i del sud d'Amèrica (Cuba, Veneçuela, Puerto Rico, Costa Rica, El Salvador, Equador, Panamà, Guatemala, Nicaragua, República Dominicana, Hondures, Perú i en el cas de Mèxic en periòdics d'una quinzena de ciutats del país). Era una revista de 33 x 37 cm, de 16 pàgines, que va arribar a tenir un tiratge d'un milió d'exemplars setmanals. Els continguts d'aquesta publicació eren variats: cinema, música, gastronomia, medicina, notes socials. Miravittles tenia el despatx al French Building de la Cinquena Avinguda. En aquells moments, vivia a l'East River, a una vintena de carrers del despatx. Hi signava com a Jaime Mira i allà hi va conèixer la que seria la mare dels seus fills, Ann Rogers, que hi treballava com a secretària. Era una noia molt més jove que ell d'ascendència irlandesa. La família Rogers vivia a l'estat veí de Nova Jersey. Ann era la segona de sis germans i el seu pare, Frank, també era periodista.

En tercer lloc, probablement, també és notable el volum d'articles publicats a la premsa del Brasil tant per les nombroses capçaleres en què va col·laborar (*O'Globo*, *El diario de Sao Paulo*, *O'Tempo*, *Diario da Noite*) com per la vinculació que el va unir a aquest país. Hem de tenir en compte que hi va viure dos anys al voltant de 1956. Durant aquesta estada, titulava les seves seccions "Cartas del Brasil".

Miravittles aconseguí col·laborar en la majoria de les capçaleres que hem enumerat a través de diverses vies. En alguns casos, per mitjà de les seves coneixences i, en d'altres, posant-se en contacte directament amb els editors. Escrivia al director del periòdic per oferir-li els seus serveis, sovint remarcant el seu currículum i la seva experiència política. Habitualment es comprometia a enviar uns quants articles de prova fins al punt de convenir el preu del seu treball en funció de les possibilitats del diari o de la revista.⁽¹⁹⁾ A tall d'exemple, l'any 1958 per la publicació d'un article diari rebia 25 dòlars mensuals amb algunes excepcions: *Novedades* de Mèxic n'hi pagava 300; *O'Globo* de Brasil entre 150 i 110 i *La Esfera* de Veneçuela, 150. Fins i tot, estava disposat a treballar gratuïtament el temps necessari perquè la direcció es convencés de la qualitat dels seus textos. En aquest sentit sovint utilitzava estratègies persuasives d'aquest tipus: "sé que un nuevo periodista es como una nueva marca de cigarrillos o una nueva cerveza. Es decir, antes de venderse hay que crear la necesidad de consumirlo, hay que acostumbrarse a su gusto".⁽²⁰⁾

A la dècada dels cinquanta va ser un col·laborador habitual de les emissions en castellà de *The Voice of America*, l'emissora governamental nord-americana. Va ser el seu amic Escuder, que ja hi dirigia un programa, que li demanà si volia

19. Segons carta del 29 de maig de 1958 enviada a D. Alejandro Valladares, dir. *El Cronista*, de Tegucigalpa (Hondures). Arxiu JMN.

20. Segons carta del 5 de maig de 1953 dirigida a Pablo Vargas Badillo, dir. *El Mundo* de San Juan (Puerto Rico). Arxiu JMN.

fer una emissió setmanal per Hispanoamèrica. Cobrava 36 dòlars per sessió. Ell mateix podia escollir el tema i, segons indica a les seves memòries,⁽²¹⁾ va decidir parlar de la visió humana de la ciutat dels gratacels. El títol ja utilitzat en altres narracions era: “Nova York, el meu poble”.

Miravittles hi va col·laborar des de Nova York, almenys, entre els anys 1950-1951. En el seu arxiu personal s’hi han localitzat una trentena de textos que va escriure per divulgar des d’aquesta freqüència. Són articles que defensen decididament el model capitalista a partir d’exemples en què es vol mostrar el *modus vivendi* de l’obrer nord-americà i la seva participació activa en l’economia i els seus beneficis.

Les cròniques solien acabar amb aquestes paraules: “desde Nueva York les habló Víctor Roldán”, un dels pseudònims que utilitzaria en aquestes col·laboracions radiofòniques.

El Jaume Miravittles d’aquests anys es definia –tal com recorda en una carta de presentació a un diari cubà– d’aquesta manera: “*Mi posición política; un liberal del año 1956, es decir, antifascista y anticomunista partidario de ciertos medios expeditivos para asegurar el funcionamiento de la democracia. Mis hombres son Cardenas, en México, Mustafa Kemal, en Turquía, Muñoz Marín, en Puerto Rico, Paz Estensoro, en Bolivia y Jose Figueras, en Costa Rica*”.⁽²²⁾ Amb aquesta presentació, continuava unes col·laboracions –que havia iniciat a la dècada dels quaranta– a través de les quals es dedicaria a tractar tot tipus de qüestions: des de la política internacional amb un interès creixent per combatre el comunisme fins a abordar els hàbits socials dels americans tot passant per les celebritats de Hollywood.

LES COL·LABORACIONS A LA PREMSA DE L’EXILI

Durant els anys cinquanta, Miravittles va donar una conferència a la Universitat de Princeton, una de les més prestigioses d’Estats Units que entre el seu planter de professors comptava amb figures tan reconegudes com el físic Albert Einstein o el matemàtic John Nash. En aquella dissertació titulada “Catalans pel món” intentava desgranar de quina matèria estan fets els catalans. Seguint la línia argumentativa de Pi i Sunyer i Ferrater i Mora afirmava que hi ha dos tipus de catalans diametralment oposats: el sobri, l’interessat, el sorrut i el generós, l’exaltat, l’idealista. En definitiva, el català del seny i el català de la rauxa. Aquella classificació la completava amb exemples d’il·lustres catalans. Com en tota regla, però, també hi havia l’excepció. En aquest cas era Salvador Dalí, exemple paradigmàtic del que representava la síntesi simultània dels dos caràcters: l’arrauxat i l’home de seny.

21. MIRAVITLLES, Jaume (1981); *Op. cit.*, pàg. 231.

22. Segons carta de Jaume Miravittles enviada a Jorge L. Martí (subdirector *El Mundo*, Cuba) on no hi consta data. La carta està incompleta. Arxiu JMN.

Aquesta riquesa psicològica del català, segons deia Miravittles, era la raó fonamental de la seva capacitat assimiladora: “*Els bascos són exclusivistes: el seu nacionalisme és racial. Els catalans són integradors, el seu nacionalisme és cultural. La civilització catalana és una civilització de frontera, de gresol. Si els bascos són l’ànchora de la nau ibèrica, Catalunya n’és la vela, la vela llatina, sensible a tots els vents, oberta de tots els horitzons*”. La ponència conclouia amb un cert to memorialista i eufòric: “*una terra com aquesta, d’aquest sentit universal, que sap fondre’s amb el que l’ànima humana té de permanent, no pot ésser destruïda. Per això, Catalunya triomfarà; per això, amics, tornarà a ser rica i plena*”.

La sensibilitat per Catalunya i els temes del país van ser un dels referents en una part de la seva obra periodística durant els anys d’exili; no només perquè a vegades utilitzava l’anècdota o l’exemple per introduir un article de política internacional o econòmica, sinó també perquè va ser una manera de continuar fidel als seus orígens i un nexa d’unió amb els milers de catalans escampats pel món.

Precisament, Mèxic –com ja hem esmentat– fou una de les destinacions més important de l’exili català. Segons explica el filòleg Albert Manent, foren França però, sobretot, Mèxic, els països que van donar asil a més catalans i espanyols –es calcula que entre sis i vuit mil catalans s’hi van instal·lar–⁽²³⁾ gràcies a la generositat del president Lázaro Cárdenas. Segons Manent escriu “*Mèxic és, amb gran diferència, el país més important d’Amèrica, i en general sols el supera França. Cal tenir en compte, però, que el nombre d’exiliats no era el mateix, sinó que a Mèxic era molt superior al país limítrof amb Catalunya*”.⁽²⁴⁾ En aquest país s’hi van crear un gran nombre de revistes i diaris. La major part d’aquests periòdics foren impulsats per grups d’escriptors, entitats i polítics exiliats. En totes hi trobem una ideologia basada en la reivindicació catalanista, manifestada a través del camp polític i cultural. Alguns autors, com ara Josep Soler, indiquen a propòsit d’aquestes publicacions que l’objectiu era “*donar a conèixer opinions, per sol·licitar ajudes; (...) per fer eco a l’exterior*”.⁽²⁵⁾ D’altres però, com Tísner, observaven que les revistes “*eren un simple acte de servei. La cultura catalana, víctima a l’interior d’un genocidi, es manifestava sense traves a l’exili. El confinament era el major estímul*”.⁽²⁶⁾ El denominador comú, doncs, era el reconeixement de la catalanitat i el fet diferencial de Catalunya dins l’Estat espanyol. En síntesi, les publicacions naixien i creixien amb la il·lusió que es convertissin en un veritable reforç de la consciència reivindicativa catalana.⁽²⁷⁾

En aquest context, Miravittles no només va mantenir una estreta relació amb els catalans exiliats arreu del món després de la derrota republicana de

23. MANENT, Albert, SOLER VINYES, Martí, MURIÀ, Josep M. (2001): *Cultura y exilio catalán en México*, Ensayos, Jalisco, pàg. 16.

24. HERNÁNDEZ, Prócoro; *Op. cit.*, pàg. 171.

25. *Idem.*, ant.

26. *Idem.*, ant., pàg. 119.

27. *Idem.*, ant., pàg. 172.

1939, sinó que en fou un membre actiu. Aquesta activitat fou especialment intensa en els primers mesos encara que continuà, ininterrompudament, almenys fins a inicis dels anys 50 en què el seu suport a l'aliança entre els EUA i l'Espanya de Franco li va valer grans crítiques i enemistats des d'amplis sectors de l'exili. L'octubre de l'any 1939 va encapçalar un dels projectes periodístics més ambiciosos de la Generalitat a l'exili assumint la direcció d'*El Poble Català* en substitució d'Avel·lí Artís. Aquest periòdic, amb el subtítol de “setmanari dels catalans a França” i nascut amb el suport del president Companys, tenia com a objectiu –tal com s'expressa en la seva primera editorial– disposar d'un “*full viu i matisat, on al costat del tema polític, dels articles de lluita i orientació, hi hagi un racó per a la nostra literatura i per a la nostra ciència, doncs, la major part dels nostres millors literats, dels nostres artistes més purs, dels nostres científics més eminents, són damunt les terres de França*”.⁽²⁸⁾ En aquest sentit, Josep Maria Murià afegeix que “*era d'inspiració i propòsit nacionalista i superador de l'Estatut*”.⁽²⁹⁾

En total n'arribaren a sortir setze números fins que, a finals de febrer de 1940, deixà de publicar-se. En el decurs d'aquests mesos, escriví una desena d'articles que tracten sobre aspectes diversos del passat llunyà i recent de Catalunya des d'un punt de vista polític i econòmic així com reflexions a propòsit d'alguns dels problemes que en aquells moments afectaven tant al país com a la resta del continent europeu. Amb l'ocupació nazi de França, la redacció del periòdic es traslladà a Mèxic, país on reapareixerà amb un canvi en el subtítol de la capçalera: “*portantveu de la comunitat catalana de Mèxic*”.⁽³⁰⁾ Des que Miravittles s'instal·là al país centreamericà el novembre de 1941, reassumí temporalment la direcció d'*El Poble Català*⁽³¹⁾ entre 1944 i 1945, moment en què traslladà el seu domicili als Estats Units. En la recta final de la seva estada a Mèxic s'encarregà d'una secció que sota el títol “De cara al futur” escrivia reflexions polítiques i socials sobre Catalunya i el paper que, segons ell, havia de tenir en el món. En aquests textos també hi trobà lloc per a reflexions i confessions més personals i professionals en què pretenia marcar distàncies respecte la seva actuació en etapes anteriors: “*he renunciat voluntàriament, en aquesta etapa de la meua vida, a l'estil pamfletari que vaig emprar en els meus primers temps. Crec que, després de tot el que ha passat a casa nostra, el menys que podem fer és desar el llapis de la ironia i la ploma del sarcasme*”.⁽³²⁾ Els articles que localitzem, a partir del setembre

28. *El Poble Català*, 27/10/1939, pàg. 1.

29. MURIÀ, Josep M. (coord.) (1996): *Diccionario de los catalanes de México*. Colegio de Jalisco, México, pàg. 285-286.

30. SURROCA, Robert (2004): *Prensa catalana de l'exili i de l'emigració (1861-1976)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, pàg. 180, 522.

31. Aquesta publicació és important tant pel seu contingut nacionalista com cultural. Va sortir sense interrupció des del 1941 fins al 1953 en tres èpoques (1941-47, 1948-50, 1951-53). A partir de l'any 1948, la revista registrà una disminució d'articles catalanistes i de política general, temàtica que augmentà de nou el 1949. Vegeu també: HERNÁNDEZ, Prócoro, *Op. cit.*, pàg. 120-121.

32. “Intermedi”, a la secció «De cara al futur», *El Poble Català*, febrer de 1943, pàg. 1.

de 1944, ja no apareixen en cap secció concreta i es publiquen de forma més esporàdica. Amb la seva anada als Estats Units, a mitjan 1945, una nota a la pàgina dos del número de juny d'aquell any indica “Comiat a Jaume Miravittles”.⁽³³⁾ Aquesta nota narra l'adéu que se li brindà tot constatant que “els catalans, que per defecte de caràcter tenim tirada a remarcar més aviat els defectes que les virtuts dels nostres homes, hem comès també de vegades l'error de no estimar prou en tot el que valen els mèrits remarcables de Jaume Miravittles, la força singular de la seva personalitat, i l'extraordinària eficàcia de les seves obres, noblement inspirades”. En total, va publicar-hi una desena d'articles. El darrer titulat “Galeuzca. La revertebració peninsular”⁽³⁴⁾ aposta decididament pel pacte Galeuzca com a fórmula per aconseguir que les quatre nacions de l'Estat espanyol (la catalana, la basca, la galaico-portuguesa i la castellana) tinguin “un programa per al demà prou suggestiu per a mantenir-los units i prou ample i generós perquè mereixi la confiança i el suport de totes les nacions democràtiques del món”.

En la seva etapa mexicana, Miravittles també va portar a terme iniciatives periodístiques a títol individual; aquest és el cas de *Cartes Obertes*, revista que edità ell mateix entre el setembre i desembre de 1943. El seu contingut es basava en articles d'opinió, reproduccions de treballs propis i cartes d'amics. La tirada era de cinc-cents exemplars, cosa que li suposava un considerable esforç econòmic tot i l'ajut de l'impressor i escriptor Avel·lí Artís. Segons afirmava Miravittles, l'interès d'aquell full –“el més petit de tots”,⁽³⁵⁾ com va quedar batejat– pretenia “simplement, de suscitar idees creadores al voltant dels nostres problemes i de projectar les conclusions a les quals s'arribi per damunt de tots els partits i organitzacions”.⁽³⁶⁾

Deixant de banda aquest projecte individual, Miravittles va col·laborar en gairebé una desena de publicacions, de les quals en detalllem algunes. En primer lloc, *Quaderns de l'exili*, una de les publicacions amb més prestigi i continuadora de *Full català* que va aparèixer entre el setembre de 1943 i l'abril de 1947 a Mèxic. Segons alguns autors, aquesta revista estava “pilotada per un grup d'intel·lectuals joves que havien participat a la guerra civil i que eren molt crítics amb la manera com s'havia dirigit des del bàndol republicà; propugnaven al mateix temps una certa unitat, o almenys germanor, amb altres terres de parla catalana (el País Valencià i les Balears)”.⁽³⁷⁾ La revista, doncs, de fort contingut ideològic també dedicava espai a temes literaris i històrics. Hem localitzat un únic article de l'autor titulat “La batalla de Prats de Molló” del novembre de 1945 en què Miravittles reviu la seva pròpia participació en aquest intent d'invasió des de la frontera francesa.

33. “Comiat a Jaume Miravittles”, *El Poble Català*, juny 1945, núm. 29, pàg. 2.

34. “Galeuzca. La revertebració peninsular”, *El Poble Català*, núm. 26, nov-des. 1944, pàg. 3-4.

35. La denominació estableix un clar paral·lelisme amb la de la mascota de la Revolució creada pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya que Miravittles va dirigir durant la Guerra Civil. Vegeu: “Propaganda: la guerra que el Comissariat va guanyar” d'Ester Boquera dins PASCUET, Rafael i PUJOL, Enric (coord.). (2006), *Op. cit.*, pàg. 124-125.

36. *Cartes obertes*, juliol-agost 1943, pàg. 3.

37. MANENT, Albert, SOLER, Martí, MURIÀ, Josep M. (2001), *Op. cit.*, pàg. 20-21.

En segon lloc, la publicació *La Nova Revista* de Mèxic, dirigida inicialment per Avel·lí Artís i Balaguer, va sortir entre el gener de 1946 i el setembre de 1954 amb continguts de tot tipus: memòries, esports, ciències, literatura, art, política, entre d'altres. Miravittles exercí de corresponental d'aquesta revista des de Nova York entre 1946 i 1950 en una secció "Carta de Nova York" el nom de la qual recorda a altres de les col·laboracions que va escriure per la premsa estrangera. En total, són set articles de temàtica i registres ben diversos que comprenen des d'aspectes diversos de la vida als Estats Units (com ara, la reconversió econòmica) passant per una narració intimista i personal sobre la relació amb Germaine –el nom de la qual recorda al de la seva primera dona– fins a la revisió de la història de Catalunya i Espanya.

En tercer lloc, la veterana *Germanor. Revista dels catalans a Xile* que apareixia l'any 1912 i s'acabava el març de 1963. Hi predominen els comentaris dels catalans escampats arreu del món, amb algunes cròniques regulars i comentaris d'ordre divers. Trobem un únic article de Miravittles corresponent a l'octubre de 1946 i titulat "Les causes històriques del fracàs", en què l'autor explica el seu testimoni en primera persona sobre les raons per les quals Catalunya va perdre la Guerra Civil.

Del mateix origen geogràfic és l'*Emigrant* amb el subtítol *Dolça Catalunya, pàtria del meu cor* de Santiago de Xile. Tenia una periodicitat mensual i des del número 5 (abril 1945) es manifesta com a "*portantveu de la Solidaritat Catalana*". La revista publicava articles de temes polítics i culturals amb notícies de Catalunya però també d'altres relacionades amb les activitats dels catalans a Amèrica. Hem localitzat tres articles de l'autor que foren publicats entre l'abril de 1948 i de 1950. Les característiques comunes d'aquests treballs, titulats, "Franco i el Marroc" (abril-maig 1948), "Significació del govern Alborno" (agost-setembre 1947) i "Catalunya i la sang" (març-abril 1950) s'inscriuen en la seva voluntat de reflexionar i revisar la identitat catalana, el paper de Franco anterior a la Dictadura i l'actuació del govern d'Alborno. En el primer d'aquests articles, Miravittles assegurava que "*la llibertat de Catalunya i d'Euskadi, inscrites en la història, arribarà a la seva culminació dins el marc d'una gran federació de pobles ibèrics*".⁽³⁸⁾

A Veneçuela, Miravittles va col·laborar a *Centre Català. Butlletí mensual d'informació per als socis* de Veneçuela.⁽³⁹⁾ Aquesta publicació era mensual encara que no apareixia amb massa regularitat ni tenia una finalitat doctrinària. Estava destinada bàsicament a informar sobre les activitats del Centre Català que hi havia a Caracas. Per això, no és d'estranyar que Miravittles hi col·laborés puntualment en els darrers anys del seu exili quan les relacions amb alguns sectors polítics de l'exili s'havien enrarit. Només hem localitzat un article titulat "Una pàtria musical", amb una evocació clara

38. "Franco i el Marroc", *L'Emigrant*, abril-maig de 1948, pàg. 14.

39. Vegeu BALCELLS, Josep M. (1998), *Revista dels catalans a les amèriques. Repertori de 230 publicacions des de 1831*, Barcelona, pàg. 41. Segons aquest autor, el primer número va sortir el mes d'abril de 1952. Tenia setze pàgines a dues, tres i quatre columnes i un format de 240 x 330 mm.

a la identitat catalana a través de la importància de la música, de finals de l'any 1958.

De tendència política definida foren les col·laboracions a *La Humanitat. Òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya* (França), periòdic que va aparèixer entre el març de 1948 i l'octubre de 1950 com a eina d'aquest partit per divulgar entre els polítics i els periodistes francesos les inquietuts dels exiliats.⁽⁴⁰⁾ A les revistes *España Libre* i *Als meus amics* de Nova York també hi va escriure. De la segona se'n conserva un únic número al Centre d'Estudis Històrics Internacionals. Hi apareix una col·laboració en espanyol de Miravittles on es defensa d'un article que havia escrit amb anterioritat, reproduït parcialment, en què denunciava la intervenció estrangera a la Guerra Civil. En aquest mateix treball, l'autor assegura que la reproducció del seu article en desfigura el to, ja que fa que critiqui la participació comunista i suprimeix el fragment en què parla de la col·laboració dels nazifeixistes a la zona franquista.

UNA PRIMERA APROXIMACIÓ PER BLOCS TEMÀTICS

En línies generals, el contingut de la producció en aquestes publicacions estava estretament relacionat amb l'anàlisi política, econòmica i social internacional fent especial atenció als esdeveniments que es produïen a l'Espanya franquista. Amb aquest objectiu, orientà el seu treball cap a les anomenades *hot news*, és a dir, aquelles notícies d'actualitat que generaven grans titulars a la premsa nord-americana. En aquest sentit, Miravittles considerava que la seva missió, en tant que periodista, consistia a “*interpretar las noticias, es decir, los hechos, o los comentarios que suscitan; es decir, interpretar, analizándolas, aprobándolas o criticándolas, las interpretaciones de los demás. La realidad es, a veces, muy difícil de percibir y se necesita muchas veces la ayuda del sofismo y del artificio para hacerla visible*”.⁽⁴¹⁾

Aquestes interpretacions eren recollides a seccions amb títols com “*Cartas de New York*” o “*El mundo desde Nueva York*” en què explicava la seva pròpia visió dels esdeveniments que transformaven el món en aquells anys de Guerra Freda. Amb menor freqüència, però de forma constant, tractà la vida social d'Estats Units en una secció anomenada “*Bajo las luces de Broadway*” en què detallava anècdotes de les celebritats de Hollywood o bé de les darreres estrenes teatrals, entre d'altres moltíssims temes. Finalment, recorre a la seva memòria per recordar i analitzar episodis de la Guerra Civil espanyola a través dels quals reflexiona sobre l'actuació dels dos bàndols en conflicte. En tots els casos, introdueix referències personals per aprofundir en l'anàlisi de les causes, els precedents històrics o les conseqüències dels esdeveniments narrats. Sempre amb un to directe i en alguns punts anecdòtic

40. No s'ha realitzat el buidatge d'articles d'aquest periòdic. Per tant, no podem determinar-ne el nombre ni la regularitat de col·laboracions.

41. “*Desprecio y respeto*”, article publicat a la secció «*El Mundo desde Nueva York*», probablement l'any 1963 (en desconeixem el periòdic i la data exacta en què va ser publicat). Arxiu JMN.

que, tanmateix, demostrava l'enorme bagatge de lectures fetes a propòsit d'aquest gènere de qüestions.

Hem desglossat alguns dels temes que va tractar a partir de diversos blocs: en primer lloc, la seva visió de la societat nord-americana i, en conseqüència, la seva posició favorable al capitalisme enfront del bloc comunista; en segon lloc, el món de l'espectacle que reiteradament va abordar a partir de diversos punts de vista i les personalitats amb les quals va tractar: des de Mariano Moreno *Cantinflas*, a l'amic d'infantesa i confident, l'artista Salvador Dalí. I, finalment, un darrer apartat de revisió memorialista en què explica en primera persona alguns dels episodis viscuts a Catalunya i a Espanya durant les primeres dècades del segle XX i s'aproxima a l'Espanya franquista.

La societat nord-americana i la confrontació de blocs durant la Guerra Freda

Miravittles arribava a Nova York, la capital del món, al “melting pot” —a la qual ja ens hem referit— (la traducció literal “olla barrejada” és prou indicativa de la seva composició social i cultural) que esmentà en algunes cròniques prenent la conceptualització que en féu Israel Zangwill. L'any 1945 era un any clau perquè s'acabava la Segona Guerra Mundial —havia costat la vida de 25 milions de militars i 37 milions de civils— i els Estats Units es convertien en la potència hegemònica liderada per Franklin D. Roosevelt que volia assegurar la democràcia liberal i el capitalisme en el món. El conflicte, però, no s'acabaria del tot ni el maig (a Europa) ni el setembre (al Pacífic) de 1945, sinó que es prolongaria amb l'aixecament d'un teló d'acer que no cauria fins gairebé mig segle després. El món quedaria novament polaritzat entre els EUA i l'URSS. Els dos països oferirien sistemes polítics, econòmics i socials diametralment oposats i irreconciliables: capitalisme versus comunisme.

Davant d'aquesta complexa realitat, Jaume Miravittles va ser un ferm defensor de les idees capitalistes i de la democràcia nord-americana, com ho demostra bona part de la producció periodística d'aquells anys a la ràdio i, sobretot, a la premsa americana. Caldria una investigació a fons per analitzar el seu proamericanisme, atès que centenars d'articles aborden les difícils relacions internacionals d'aquells anys: la tensió entre els blocs (la crisi dels míssils, la Cuba de Fidel Castro, la Guerra de Corea, entre molts d'altres),⁽⁴²⁾ el procés de descolonització, els principals líders del moment, les conteses electorals americanes, els recursos naturals que ja escassejaven (petroli,

42. Alguns títols d'articles són indicatius del tema que desenvolupen. En detalletem una mínima relació: “Castro Ruiz vive y aún pelea en Cuba” (*Excelsior*, data desconeguda); “Clímax en Cuba” (*Diario de Nueva York*, data desconeguda) “Cuba, Colombia y Venezuela”, “Cuba, base atómica”, “No! Pearl Harbour en Cuba”, “¿Qué pasa con Cuba?”, “La crisis cubana”, “Cuba heroica”, “Cuba, otra vez”, “Estados Unidos y Cuba”, “Se agrava la crisis cubana”, “El níquel cubano”, “Petróleo mexicano para Cuba?”, “Un plan Marshall mundial?”, “Corea-Turquia-Vietnam”, “Anatomía de una crisis”, “Otra Corea” (lloc i data de publicació desconeguts), entre molts d'altres. Arxiu JMN.

carbó, gas natural) i, en definitiva, el pols polític que afectava a tot el món amb articles que parlen de la Xina, Iraq o Mongòlia. La datació, selecció i anàlisi d'aquests articles permetria resseguir la història mundial (1939-63) des de l'òptica particular del personatge.

El món de l'espectacle

Atret per l'agenda dels espectacles i per les celebritats que havien passat per Broadway, Miravittles es convertí en un entusiasta del teatre i dels batecs que s'hi vivien. Ell mateix comenta a les memòries que era el seu divertiment. Quan l'autor arriba a Nova York, Broadway estava en decadència, marginat per l'èxit del cinema i la televisió i arrossegant encara la crisi dels anys trenta. Una altra circumstància afectava negativament el teatre de Broadway: la política de l'època. Els esdeveniments internacionals influïen en la societat nord-americana: la bomba d'hidrogen, la caça de bruixes del *macarthisme* i la polarització dels dos blocs feien que la societat nord-americana no sigués tan optimista. Malgrat tot, Broadway encara atreia multituds que arribaven d'arreu del país.

L'excomissari, sota el pseudònim de Salvador Salcido, desgrana en una secció titulada "Bajo las luces de Broadway" o, simplement, "Luces de Broadway" i "Cartas de Broadway" les interioritats d'aquest món nocturn. En un d'aquests articles defineix Broadway, primer, a partir de la seva ubicació "*cruza la ciudad y rompe la simetría cuadrícula de su urbanización*", després, a través de la seva escenografia, "*los anuncios luminosos de cines, teatros, night clubs aumentan la temperatura de la calle y permiten leer cómodamente desde cualquier lugar y a cualquier hora de la noche los periódicos que se compran en los news stands*" i, tot seguit, detalla minuciosament la relació d'espectacles, estrelles i llocs de culte que es poden visitar per conèixer el lloc a fons. El text conclou amb aquesta sentència: "*esto es Broadway, el centro de espectáculos más abigarrado, más rico, más brillante, más luminoso del mundo*".

Moltes vegades, el contingut d'aquestes columnes –que es distribuïen en la majoria de periòdics en què col·laborava– estava dirigit a les celebritats del món de l'espectacle, amb un interès creixent, per l'*star system* de Hollywood a qui metaforitza com "*la monarquia nord-americana*". Orson Wells, James Dean, Diana Barrymore, Miriam Hopkins, Grace Kelly, Greta Garbo però també d'altres més pròxims com Sara Montiel o Cantinflas van ser protagonistes habituals en les seves cròniques. Entre aquestes figures, però, hi destaca una fascinació especial per un dels mites de l'època: Marilyn Monroe. Li dedica, almenys, mitja dotzena d'articles en què assegura que un dels èxits de l'actriu és que interessa tant als homes com a les dones, un fenomen que mai abans havia succeït amb cap altra de les "femmes fatales" de la gran pantalla.⁽⁴³⁾ En aquest sentit, la

43. Vegeu els següents articles: "Marilyn Monroe", "Einstein i Marilyn Monroe", "Marilyn Monroe actritz" (lloc i data de publicació desconeguts). Arxiu JMN.

defineix com “una especie de malicia inocente, algo de corrompido y de puro al mismo tiempo, que cautiva y conmueve”.

Paral·lelament al teatre i al cinema també va dedicar la seva atenció a la música. Segons Miravittles, els cantants Frank Sinatra, Johnny Ray i Elvis Presley formaven un triumvirat musical que representaven a tota una generació. En diu: “la evolución de sus estilos constituye el sismógrafo de la evolución temperamental de la juventud americana: los tres hacían un llamamiento a la emoción sensual”.⁽⁴⁴⁾ Així mateix, una de les particularitats d’aquesta columna va ser la recreació dels ambients de Nova York. L’estiu era la temporada del cinema, la tardor del teatre i l’hivern de l’òpera.

La revisió històrica en primera persona i l’Espanya franquista

El darrer dels temes remarcables fou el tractament de l’experiència viscuda pel mateix Miravittles com a base de les seves cròniques periodístiques. En els primers anys d’exili, són habituals els records dels episodis viscuts en primera persona: el fracàs de la invasió de Prats de Molló, el seu paper com a Comissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, la reflexió sobre les decisions preses durant la Guerra Civil i les conseqüències de l’èxode del 1939. Malauradament, aquestes reflexions no responen a una evocació monogràfica.

Al llarg de l’exili, però, els temes propis de Catalunya i Espanya en relació amb el context polític, econòmic, social i cultural del món es mantenen. Aquest interès creix, encara més, després de l’acostament entre Estats Units i el règim franquista. El país que passava per ser el defensor de la llibertat dels pobles i la democràcia, Estats Units, va preferir pactar amb el franquisme per neutralitzar el perill que Espanya, estratègicament situada a Europa, gravitès a l’entorn de l’òrbita soviètica. L’any 1953, EUA i Espanya signaven un pacte militar i econòmic i, dos anys més tard, Espanya era admesa a l’ONU com a membre de ple dret. Segons apunta l’historiador Ramon Batalla, “Miravittles va defensar aquesta política nord-americana, per considerar que el més intel·ligent era rendir-se a la realitat i que hi havia franquisme per anys”.⁽⁴⁵⁾ A partir d’aquest moment, Batalla assenyala que

44. Tant el títol com la temàtica de la secció “Llums de Broadway”, Miravittles la reprendrà posteriorment en un volum que s’imprimí a Olot l’any 1983. Un pròleg de Josep Tarradellas i les il·lustracions de Miquel Plana completaven aquest llibre de 66 pàgines. L’autor hi recull cinc articles –escrits en llengua castellana i amb la traducció en català– que va publicar a Nova York entre els anys 1945 i 1950. A través de l’espectacle, tracta qüestions de la condició humana amb títols tan suggerents com “The Show must go on”, “Tragèdies del circ”, o bé, “Les dues Josephine Baker”, d’altres més polèmics com “Marilyn Monroe, actriu” i, un darrer, amb certa nostàlgia de “Los chavales de España” un grup musical de gran èxit durant el franquisme i que, segons l’autor, no eren només la millor orquestra en el seu gènere del món “sino el ejemplo viviente de una nueva generación surgida del caos destructor de la guerra civil que busca formas inéditas de organización, nuevas filosofías de convivencia social”. Vegeu: MIRAVITLLES, Jaume (1982): *Llums de Broadway*, Col·lecció El tòrcul i les lletres, núm. 7, edició bibliòfil.

45. “Jaume Miravittles, le sourire de la Catalogne” de Ramon Batalla dins PASCUET, Rafael i PUJOL, Enric (coord.); *Op. cit.*, pàg. 216.

“comença a defensar la reconciliació dels bàndols enfrontats el 1936 com a l’instrument que podia portar el progrés econòmic i la democràcia, a Catalunya i a Espanya, més per una evolució positiva del franquisme que pel seu impossible enderrocament”.⁽⁴⁶⁾ Una circumstància que li comportà un distanciament creixent envers la resta d’exiliats i que va deixar palès en nombrosos articles a la recta final del seu exili.

REFLEXIONS A L'ENTORN DE MIRAVITLLES I L'INTERÈS PEL PERIODISME

200 catalans a les Amèriques, 1493-1987⁽⁴⁷⁾ és un volum de gairebé set-centes pàgines que la Comissió Catalana del Cinquè Centenari va publicar fa vint anys. El mateix títol indicava la voluntat enciclopèdica de recollir les biografies dels personatges que hi van fer història si bé aclaria que l’obra no pretenia ser exhaustiva. En un article al diari *Avui*,⁽⁴⁸⁾ Carles Sentís hi trobava a faltar el nom de Jaume Miravittles. Sentís assenyalava que *“sentiria que això fos efecte encara d’una certa reserva amb la qual a Barcelona s’acollí la seva tornada després de difícils gestions”*. I, afegia, que la causa podia ser el seu americanisme, o bé, el fet d’haver deixat de ser marxista. En tot cas, assenyalava que en certs ambients de Barcelona se l’acollí *“amb fredor, si no amb recel”*.

El cert és que Miravittles havia fet mèrits per formar part d’aquesta antologia. Les seves col·laboracions diàries a desenes de publicacions de tot Amèrica i l’elaboració del suplement dominical *Hablemos* mostraven la seva capacitat d’adaptació i de talent en una ciutat, Nova York, difícil i competitiva.

Sobretot va ser en l’etapa nord-americana en què Miravittles va reflexionar sobre l’evolució del seu pensament i el sentir de la seva tasca tal com s’evidencia en un article titulat “La mà damunt del paper”.⁽⁴⁹⁾ L’autor es referia a l’existència amb aquestes paraules: *“sense que se’m pugui definir d’egoïsta constitueix una meva preocupació central el saber exactament quin lloc ocupu en l’univers de coses i pensaments. Em preocupa saber perquè he vingut al món, que hi faig i que hi haurà en el meu buit quan desapareixi”*. La cita mostra que per Miravittles el lloc on hem nascut, d’on venim i d’on ens sentim originaris ens arrela fins al punt que pot esdevenir el nostre punt d’orientació vital. Aquest fet s’aguditza en aquells que no han pogut escollir el lloc de residència. L’exili forçat que va viure l’autor el va portar a sentir certa nostàlgia per la seva terra. Les seves estades a París, Mèxic i Nova York

46. “Jaume Miravittles, le sourire de la Catalogne” de Ramon Batalla dins PASCUET, Rafael i PUJOL, Enric (coord.); *Op. cit.*, pàg. 216.

47. Vegeu DD.A.A. (1998): *200 catalans a les Amèriques: 1493-1987*, Comissió Catalana del Cinquè Centenari del Descobriment d’Amèrica, Barcelona.

48. “Les Llumaneres de Nova York”, Carles Sentís, *Avui*, 22 de desembre de 1991, pàg. 15.

49. Desconeixem la datació i els periòdics en què va aparèixer l’article. Arxiu JMN.

van suposar profunds canvis en la seva vida als quals, tanmateix, només s'hi va referir esporàdicament. Precisament, a propòsit d'aquestes circumstàncies, escriu: *“però pel damunt d'aquestes extraordinàries metamorfosis de la meua carcassa humana jo he romàs fidel a la imatge que tinc de mi mateix, de la meua infantesa, de la meua llengua, del meu paisatge, del meu daler. Per damunt dels meus períodes transitoris de francès, mexicà i americà, he romàs català. La meua ànima, que és immaterial i per tant desintegrable, ha romàs permanentment catalana”*.⁽⁵⁰⁾

La referència geogràfica més pròxima va ser Catalunya i l'Empordà però, sobretot, Figueres com ho demostra no només l'evocació de la “seva” Rambla en les notes biogràfiques sinó també en diversos articles. El 18 de novembre de 1957, l'excomissari publicava a l'*Excelsior* de Mèxic un article titulat “Viva Figueres”. A primer cop d'ull devia sorprendre al lector mexicà trobar-se una columna que parlés d'una ciutat que probablement no sabia ni col·locar en el mapa del món. En aquell article, Miravittles juga amb dos dels sentits del terme “Figueres”.

D'una banda, parla de la importància de la seva Figueres natal, tant per a la seva determinació geogràfica (lloc per on va passar Anníbal, la quarta capital de la República espanyola l'hivern de 1939...) com per constituir un centre humà de primer ordre amb personatges que han esdevingut universals (Narcís Monturiol i Salvador Dalí, entre d'altres). Aquestes referències les inclou per demostrar que el nom i la ciutat de Figueres *“son grávidos de destino, y constituyen una de estas encrucijadas de la Historia y de la filología que brillan en letras de oro y en letras de fuego”*.

De l'altra, recorda un editorial del *New York Times* del 9 de novembre de 1957 que portava per títol “Viva Figueres”. Miravittles havia dit que l'èxit mundial de Dalí culminaria, precisament, el dia que aquest diari —un dels més importants del món— escrivís un editorial amb aquest títol. Unes línies abans l'excomissari havia recordat aquestes mateixes paraules a propòsit de la cloenda dels castells de focs artificials de les Fires de la Santa Creu. D'alguna manera, Miravittles recollia la intuïció de Dalí sobre el futur pròxim del món. Després d'una gegantina pluja de coets amb explosions atòmiques i termonuclears a Nou Mèxic i a la Sibèria Central, com explicava en l'article, apareixeria en el món un immens lema de pau: Visca Figueres. El mateix que els figuerencs fan la nit del Castell de Focs un cop acabades les fires.

Lluny del que es podria pensar, però, aquell editorial del *New York Times* no es referia a la capital empordanesa, sinó a qui s'havia acabat de proclamar president de Costa Rica, José Figueres i Ferrer.⁽⁵¹⁾

50. Segons article titulat “La mà damunt del paper” (lloc i data de publicació desconeguts). Arxiu JMN.

51. El periodista Josep Playà ja en va fer referència al “Noticiari Dalinià” que va publicar al llarg del centenari del naixement de Salvador Dalí a les pàgines d'*Hora Nova*. Com diu Playà, l'explicació tenia trampa i utilitzava irònicament el joc de paraules. El titular del diari novaiorquès es referia al flamant president de Costa Rica i no a la capital empordanesa. Per cert, Miravittles va assistir a la cerimònia de presa de possessió de José Figueres que, com ell, tenia orígens catalans tot i haver nascut a Costa Rica. En relació amb aquest article, cal recordar que el mateix autor l'havia publicat amb algunes modificacions als *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* l'any 1962 i, més tard, en va fer algunes versions.

Aquest interès per no oblidar els seus orígens però també i, sobretot, la inquietud per conèixer món mostren bona part del caràcter de Miravittles que va traspassar a l'àmbit del periodisme. En nombrosos articles apareixen referències a les rutines periodístiques, als mitjans de comunicació, la seva funció i al poder que exercien a la societat. A tall d'exemple, va parlar de les anomenades *hot news* que ja hem referenciat. Ho feia queixant-se dels motius pels quals no li publicaven les notes de premsa que enviava. Deia que aquestes notes quedaven marginades davant les *hot news*. En diversos articles, va abordar aquesta qüestió i va reflexionar sobre l'objectiu que s'havien marcat els rotatius: "*la carrera contra el reloj. Las noticias no interesan ya per se, sino por la hora o por el segundo en que han sido dadas. Una noticia que "tenga ya más de una hora" es una noticia vieja, sin interés*". Com a conseqüència d'aquesta immediatesa, Miravittles ho exemplificava amb el poder que exercia la televisió enfront de la premsa i remarcava que la primera sempre anava per davant. Encara més dramàtic, exposava el cas dels setmanaris que havien de superar un retard de set dies amb col·laboracions exclusives que fins i tot, a vegades, ni tan sols arribaven a publicar-se perquè el contingut ja havia caducat.

A propòsit del periodisme, l'excomissari també reflexionava sobre algunes de les raons per les quals Joan Maragall i Miguel de Unamuno escriven en l'article "¿Por qué escriben los que escriben?".⁽⁵²⁾ A partir d'aquests autors arribà a la conclusió que la verdadera missió de l'escriptor i, sobretot, del periodista és: "*sembrar dudas en sus lectores, estimular la función pensante, ser, como si dijéramos, el aperitivo de la cultura*". I recollint les tesis d'Unamuno sobre què cal escriure, indicava que s'havia de repetir i que la repetició era necessària en la "república humana". I així, doncs, apostava per provocar el dubte, la crítica o l'aplaudiment al lector: "*Nada es más deprimente para un escritor y, sobre todo, para un periodista, que el silencio*".

El mateix Miravittles havia definit en els anys trenta quines habilitats havia de tenir tant el polític com el periodista "*cultura, rapidesa de judici, intel·ligència viva, coratge...*".⁽⁵³⁾ Miravittles reunia aquests atributs amb escreix. Sempre va ser un home rebel, provocador i, alhora, un lector àvid que devorava llibres i premsa, que tenia capacitat argumentativa per refutar o ratificar. En el seu arxiu personal hi ha notes de les seves lectures, articles retallats d'altres periòdics nacionals i estrangers –textos però també recursos gràfics–, pensaments escrits en un paper i alguns projectes que mai no va arribar a materialitzar.

A banda de l'anècdota i de les introspeccions a la biografia de Miravittles, en aquesta primera aproximació hem intentat desgranar alguns d'aquests aspectes: de què i de qui escrivia, d'on, de quan –encara que a

52. Desconeixem la datació i els periòdics en què va aparèixer. Arxiu JMN.

53. D.D.A.A. (1937): *La Presse Catalane depuis 1641 jusqu'a 1937*. Agrupació Professional de Periodistes, Generalitat de Catalunya, Barcelona, pàg. 12.

vegades sigui difícil determinar-ho— el per què del contingut dels seus textos. Són només alguns elements que permeten veure com l'excomissari va aconseguir dirigir-se cap a un articulisme viu, directe i, sobretot, amb una regularitat que va ser clau per la seva professionalització com a periodista.

L'interès creixent pel periodisme i la seva activitat ingent durant el període de l'exili el va fer escriure a finals de 1958 —cinc anys abans de tornar a Catalunya— que s'havien de distingir dues classes de periodisme: el del “quan, com i on” i el del “per què”. El primer, afirmava, recau en les grans agències informatives amb corresponsals arreu del món i una mentalitat objectiva i precisa. Per contra, el segon és funció de l'analista que reuneix tota la informació que pot i la interpreta. Ell s'identificava decididament amb aquest segon grup. Considerava que les notícies no podien estar aïllades les unes de les altres en la mesura que formaven part d'un procés dinàmic, arrelades al passat i projectades cap al futur.⁽⁵⁴⁾ Els milers d'articles que va escriure durant l'exili en són tota una prova.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica de JMN a l'exili

MIRAVITLLES, Jaume, *Muerte y resurrección de Francia. Causas profundas de su derrota y condiciones de su resurgir*. Ediciones Minerva. México. D.F., 1943.

MIRAVITLLES, Jaume, *Cien millones de franceses: el concepto francés de imperio y de la conferencia de Brazzaville*. Centro de Información de Prensa. Gobierno Provisional de la República Francesa. México, 1944.

MIRAVITLLES, Jaume, *Geografía contra geopolítica (El por qué de la dos Guerras Mundiales)*. Prometeo. México D.F., 1945.

MIRAVITLLES, Jaume, *The Marshall Plan and Franco*. Separata de Spanish Information. París, 1947.

MIRAVITLLES, Jaume, *Franco et le plan Marshall*. Separata en francès de Spanish Information. París, 1947?

MIRAVITLLES, Jaume, *A report on The economic and financial situation of Franco Spain*. Nova York, 1950.

MIRAVITLLES, Jaume, *Barcelona, latitud Nova York, longitud París. Notes dels meus arxius / 1*. Pòrtic. Barcelona, 1971.

MIRAVITLLES, Jaume, *Gent que he conegut*. Destino. Barcelona, 1980.

MIRAVITLLES, Jaume, *Més gent que he conegut...* Destino. Barcelona, 1981.

MIRAVITLLES, Jaume, *Homes i dones de la meva vida*. Destino. Barcelona, 1982.

MIRAVITLLES, Jaume, *Llums de Broadway*. Miquel Plana, Olot. Col·lecció El tòrcul i les lletres, núm. 7, edició de bibliòfil, amb un gravat original d'Antoni Pitxot, 1982.

ROCA, Francesc, *Jaume Miravittles. Informes sobre l'economia franquista de postguerra*, Afers, Barcelona, 2008.

54. “Nikita S. Khrushchev”, article publicat el 4 d'abril de 1958 (probablement a *El Diario de Nueva York*). Arxiu JMN.

Bibliografia general citada i/o consultada

AA.DD., *La Presse Catalane depuis 1641 jusqu'a 1937*. Agrupació Professional de Periodistes. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1937.

AA.DD., *L'exili espanyol a Mèxic. L'aportació catalana*. Ministeri de Cultura-Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1984.

AA.DD., *200 catalans a les Amèriques: 1943-1987*. Comissió Catalana del Cinquè Centenari del Descobriment d'Amèrica. Barcelona, 1998.

AA.DD., *Els fons de la Generalitat de Catalunya (segona república i exili). 1. fons salvaguardats del partit nacionalista basc (1936-1940)*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2002.

AGUER, Montse i LAHUERTA, Juan José; *Salvador Dalí y las revistas*. Das Ediciones. Figueres, 2008.

BALCELLS, Josep M., *Revista dels catalans a les amèriques*. Repertori de 230 publicacions des de 1831. Barcelona, 1998.

BLADÉ, A., *L'Exiliada (dietari de l'exili, 1939-1940)*. Pòrtic. Barcelona, 1976.

DÍAZ, Daniel, *Entre filferrades. Un aspecte de l'emigració republicana dels Països Catalans (1939-1945). Els orígens*. La Magrana. Barcelona, 1993.

ESTEVA, Claudi, *L'exili català als països americans: una perspectiva antropològica*. Jornades d'estudis catalano-americans. Comissió Amèrica i Catalunya, 1992.

FONTSERÉ, Carles, *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*. Proa. Barcelona, 2004.

HERNÁNDEZ, Prócoro, *Veus de l'exili a Mèxic. Una catalanitat a prova*. Pòrtic. Barcelona, 2000.

MANENT, Albert, SOLER, Martí, MURIÀ, Josep M., *Cultura y exilio catalán en México*. Ensayos. Jalisco, 2001.

MURIÀ, Josep M. (coord.), *Diccionario de los catalanes de México*. Colegio de Jalisco. Mèxic, 1996.

PASCUET, Rafael; PUJOL, Enric (coord.), *La Revolució del bon gust. Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. ANC. Viena Edicions. Ajuntament de Figueres. Barcelona, 2006.

PI-SUNYER, Carles, *Memòries de l'exili. El Consell Nacional de Catalunya 1940-1945*. Curial. Barcelona, 1978.

PLANELLAS-WITZCH, Mark, *El somriure de Catalunya. Un retrat biogràfic de Jaume Miravittles*. Duxelm. Barcelona, 2008.

PUJOL, Enric (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Un balanç*. Diputació de Girona. Girona, 2003.

ROVIRA VIRGILI, Antoni, *Cartes de l'exili (1939-1949)*. Compilació, transcripció i estudi per Maria Capdevila. Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002.

SAURET, Joan, *L'exili polític català*. Proa. Barcelona, 1979.

SOLDEVILA, Ferran, *Dietaris de l'exili i del retorn*. Ed. 3 i 4. València, 1995.

SOLÉ I SABATÉ, Josep M.; VILARROYA, Joan; FERNÁNDEZ SAGRERA, Merche, *Guerra i propaganda. Fotografies del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Viena. Barcelona, 2005.

SURROCA, Robert, *Prensa catalana de l'exili i de l'emigració (1861-1976)*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2004.

VILLARROYA, Joan, *Desterrats. L'exili català de 1939*. Base. Barcelona, 2002.

CENTRES D'INVESTIGACIÓ CONSULTATS

Archives départementales des Pyrénées Orientales (ADPO)

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB)

Arxiu Jaume Miravittles Navarra (JMN)

Biblioteca de Catalunya (BC)

Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI)

Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC)

Centre d'Història Contemporània de Catalunya (Biblioteca Josep M. Figueres)

Fundació Gala-Salvador Dalí